

Martin Lončar

LEKTIRA U SREDNJOJ ŠKOLI

Lektira terminološki označava popis beletrističkih djela za samostalno čitanje, u slobodno vrijeme, najčešće kod kuće. Taj popis uvjetovan je vrstom srednje škole, koja pak može biti gimnazijskog, strukovnog i umjetničkog tipa, ali i receptivno-kognitivnim mogućnostima pojedinca kao i potrebi uže i šire zajednice. Nastavni program je dokument koji pored mnogih drugih u sebi sadrži iskaze i za ovu kategoriju. Kriteriji koji se uvažavaju pri sastavljanju programa lektire su primjerenost, reprezentativnost, antologičnost, raznovrsnost kao i nacionalni ključ. Svrha lektire jest upoznavanje pojedinca s vrsnim djelima hrvatske i svjetske literature, zatim razvoj estetskog ukusa, interesa za čitanje, kulture i navike čitanja, ljubavi prema knjizi i književnosti, no i želje za posjedovanjem biblioteke.

Lektira kao i nastavni sat treba obrazovati, ali i odgajati učenika na načelima etičnosti i humanizma. Popisi lektire dosljedno poštuju načelo kontinuiteta i vertikalnog slijeda, u književno-povijesnom smislu. Glavni problem danas je kriza čitanja.

Lektira kao (izvan)nastavni rad uopće ne bi smjela biti shvaćena kao rad, već proces koji jamči i donosi užitak i spoznaju. Kao što sam u uvodu naznačio spisak je determiniran vrstom srednjoškolske ustanove. Logično je i naravno da popis knjiga za čitanje u gimnazijama i umjetničkim školama bude veći i obuhvatniji od onog za strukovno usmjerenje.

Također se trebaju respektirati etički, idejni i psihološki kriteriji kod sastavljanja operabilnog kataloga, koji opet mora biti prilagođen estetskim i razumskim kapacitetima i kompetencijama učenika. Dakle sadržaj ima uvažavati slojevitost trenutka. Kada sam istaknuo antologičnost i reprezentativnost mislio sam na odabir najboljih i najrelevantnijih djela u književno-povijesnom slijedu, odnosno na najiminentnija ostvarenja najeminentnijih autora. Pored izvrsnih literarnih uradaka iz svjetske (strane) književnosti u programu su zastupljene i umno-duhovne tvorevine nacionalne literature. Tu se ne treba složiti s Goetheovom podjelom na velike i male literature, već prikloniti Šenoi koji je uporno i trajno inzistirao na tome da i mali narodi mogu imati i imaju velika beletristička i ina ostvarenja. Shodno tome, a ponekad i ekvivalentno hrvatska pisana riječ u lijepoj književnosti naći će svoje mjesto i biti zastupljena. Raznovrsnost se odnosi na sadržajnu, stilsku i epohalnu jer je

bitnost upoznati riječi i djelo u svim pojavnim oblicima i na svim razinama. Svako djelo proizvod je svog tvorca i vremena (Dilthey), ali se uvijek može aktualizirati, a to je ono što privlači jer uživljaj vodi katarzi.

Razvoj čitalačkih navika počinje već u osnovnoj školi i nužno ih je njegovati i očuvati, da bi se estetski subjekt razvio u senzibilnu i educiranu ličnost, izgrađenu na principima čovjekoljublja, domoljublja, istinoljublja i pravdoljublja. Lekturu valja čitati sustavno, permanentno, no iznad svega pomno, pažljivo i temeljito. To zna biti problem jer se u recepciji iznimno teško odreći halucinacije. Često mladi čitatelj biva zaveden i obmanjen figurativnim učincima jezika. Naročito bih istaknuo metaforu kao postupak koji često krije pravo značenje. Istina je igra skrivanja i otkrivanja s bitkom (Heidegger), a metafora se javlja tamo gdje smisao nastaje iz besmisla (Lacan). Recipijenta moramo obučavati u toj složenoj djelatnosti na način da razumije i tumači. Kako autor često zna biti enigmatičan, učenik mora znati čitati između redaka. Mislim tamo gdje me nema, stoga sam tamo gdje ne mislim/misliš (Le Man). Na dalje, u čitanju će se aktivirati impresionistički pristup, a u interpretaciji racionalistički. Doživljaj je taj koji krči put spoznaji pa taj nerijetko zamućeni zamjećaj treba pročistiti do razumske spoznaje. Važno je napomenuti da uz čitanje idu i bilješke. Aktivno čitanje je s olovkom u ruci. Međutim pri bilježenju se obično pribjegava sadržaju, a preskaču se opisi i monolozi koji su mnogo puta ključ djela. Nastavnici moraju učenika upozoriti na te nedostatke te im dati smjernice za rad, upute, paradigmatički uzorak za bilježenje u dnevnik čitanja. Navedeni sadrži sljedeće odrednice-bibliografske podatke, kratak nacrt sadržaja, komunikaciju likova, ali i zanimljive opise, dijaloge, monologe...Učenička pozornost posebno se fokusira na aforizme i sentencije pa osjećaju potrebu doslovno zabilježiti piščevu riječ. Stoga je prikladna upotreba citata ili parafraza u dnevniku, a svoje mjesto naći će i impresije, asocijacije, misli i sudovi jer su upravo tako učenici potvrđuju kao estetski subjekti koji komuniciraju s djelom, doživljavaju, zamišljaju, analiziraju, generaliziraju i valoriziraju.

Uglavnom učenik samog sebe projicira u tekst-tamo se zrcale njegovi problemi, ali osim kontemplacije i uživljaja, on mora i razumski pristupiti djelu. U jednu ruku valja znati da je to fikcija, kada je fikcija, ali i zaboraviti da je to fikcija, ako je fikcija. Retorika danas polako, ali sigurno gubi status objasnidbenog modela, pogotovo ako nešto nije adekvatno emocionalno primljeno. Tek kada je nešto ušlo u žarište učeničke pažnje može se prijeći na transkodiranje poetskog teksta. Površinskim pristupom nastavi i čitanju gubi se respekt

prema predmetu, sadržaju i nastavniku. Estetskom subjektu kao osi nastave moraju bezrezervno i nastavnik i djelo konstantno biti na usluzi.

Evidentna je i empirijska pojava krize čitanja u novije vrijeme. Razloge tomu treba tražiti u preopterećenosti učenika, no i u dostupnosti informacija. Svijet nikad nije bio manji, gotovo sve je dostupno. Od modernog čovjeka zahtijeva se brzo djelovanje pa i od djeteta. Mnogi u traženju odgovora na internetu i drugim masmedijima vide efikasan put do cilja, a nisu svjesni fragmentarnosti takvih postupanja. Kriza čitanja jedna je od mnogih kriza danas, vjerojatno nusprodukt onih egzistencijalnih i duhovnih i neće se riješiti bez kolektivne reforme društva. Uspjeh ni na kakvom polju ljudskog djelovanja ne bi smio biti moguć na rapidan način jer se takvim paradigmama oduzima vrijednost naporna i plodotvorna rada. Na dalje, kakve su nam škole danas-takva nam je budućnost. Smatram da bez educiranog i kulturnog učenika nema napretka. Odgoj i obrazovanje ne ostvaruje se samo na satu pa je nužna sprega svih odgovornih socijalnih činitelja. Bez odgovornog i odgovarajućeg konsenzusa ljudi i raznih institucija nema blagotvornog učinka ni na mlade. Na nama odraslima svijet počiva, a na njima svijet ostaje. Književno djelo oponaša život pa je pristup djelu pristup životu, a kritika djela kritika života. Popis knjiga za lektiru čvrst je doživljajno-spoznajni lanac koji prati učenika u njegovu rastu i razvoju, uvijek ga privlačeći i uzbuđujući.

Na nama je kao dječjim suradnicima i suputnicima u nastavi, ali i izvan nje, pored drugih još jedan iznimno zahtijevan, no i hvalevrijedan zadatak-konstantnog upućivanja učenika na lijepu riječ, lijepu knjigu, lijepo ponašanje i lijepu budućnost.